

МЕНЕДЖМЕНТ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 008:316.7 (477)

Цитування:

Головач Н. М. Потенціал культурних послуг в сучасних умовах розвитку українського суспільства. *Культура і сучасність : альманах*. 2021. № 1. С. 210-215.

Golovach N. (2021). The potential of cultural services in modern conditions of Ukrainian society development. *Kultura i suchasnist : almanakh*, 1, 210-215 [in Ukrainian].

*Головач Наталія Миколаївна,
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри арт-менеджменту
та івент-технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8931-4302>
natagol@i.ua*

**ПОТЕНЦІАЛ КУЛЬТУРНИХ ПОСЛУГ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Метою статті є дослідження потенціалу культурних послуг в нових соціально-економічних умовах та в контексті реформи децентралізації українського суспільства. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні таких методів, як порівняльний аналіз та синтез для характеристики культурних послуг як в Україні, так і за кордоном; філософсько-логічний для розкриття сучасного потенціалу культурних послуг у нових соціально-економічних умовах. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що було проаналізовано проблеми інноваційного розвитку України, зокрема за технологічними укладами, та з'ясована роль культури, креативних індустрій і потенціалу культурних послуг у розвитку сучасного суспільства. **Висновки.** На сучасному етапі актуалізуються проблеми інноваційного розвитку України саме за технологічними укладами. Своєю чергою, в епоху глобалізації культура стає «рятивним кругом», який здатний вивести суспільство з економічного та соціального застою, а креативні індустрії сприяють створенню нових інноваційних ринків. Нині розвиток креативних індустрій є важливим завданням для багатьох країн, а креативність стає ключовим моментом для суспільства, заснованого на знаннях та ефективній економіці, так як значно сприяє розвитку різних сфер життя та країни в цілому. Між тим, в Україні реформа децентралізації розкриває для громад великі перспективи розвитку, оскільки більшість малих міст володіють значним туристично-рекреаційним, культурно-історичним і природним потенціалом, а тому є потреба у розробці власної стратегії розвитку в нових соціально-економічних умовах. Також реформа децентралізації посприяла ревіталізації об'єктів первинної культурної (клубної) інфраструктури, зокрема в культурні хаби, що сприяє створенню високоякісних культурних товарів та послуг для задоволення культурних потреб громади. Нині Україна має цікаві приклади перетворення колишніх промислових об'єктів на креативні хаби серед яких «Арт-завод Платформа», «UNIT.City», «Арт-завод «Механіка», «Lem Station» та «!FESTrepublic» тощо. Втім в українському суспільстві так і залишається не вирішене питання щодо обговорення та затвердження «мінімального культурного кошика», що посприяє формуванню єдиного інформаційно-культурного простору і забезпечить гарантії для населення в питанні отримання культурних послуг та рівного доступу до них.

Ключові слова: культура, креативність, креативні індустрії, культурні послуги, інноваційні технології, інноваційний розвиток, модернізація культури.

Golovach Nataliya, Ph.D (Philosophy), Associated Professor of the art management and event-technologies, the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

The potential of cultural services in modern conditions of Ukrainian society development

The purpose of the article is to study the potential of cultural services in the new socio-economic conditions and in the context of the decentralization reform of Ukrainian society. **The methodology** is to apply such methods as comparative analysis and synthesis to characterize cultural services both in Ukraine and abroad; philosophical and logical to reveal the modern potential of cultural services in the new socio-economic conditions. **The scientific novelty** of the work is that the problems of innovative development of Ukraine, in particular in terms of technological systems, were analyzed and the role of culture, creative industries and cultural services in the development of modern society was clarified. **Conclusions.** At the present stage, the problems of innovative development of Ukraine are actualized

precisely by technological methods. In turn, in the era of globalization, culture is becoming a «lifeline» that can bring society out of economic and social stagnation, and creative industries contribute to the creation of new innovative markets. Today, the development of creative industries is an important task for many countries, and creativity is a key point for a society based on knowledge and an efficient economy, as it significantly contributes to the development of various spheres of life and the country as a whole. In Ukraine, decentralization reform opens up great prospects for development for communities, as most small towns have significant tourist, recreational, cultural, historical and natural potential, and therefore there is a need to develop their own development strategy in the new socio-economic conditions. Meanwhile, the decentralization reform has contributed to the revitalization of primary cultural (club) infrastructure, including cultural hubs, which contributes to the creation of high-quality cultural goods and services to meet the cultural needs of the community. Ukraine also already has interesting examples of transforming former factories into creative hubs, including «Art Factory Platform», «UNIT.City», «Art Factory Mechanics», «Lem Station» and «!FESTrepublic» etc. However, in Ukrainian society the issue of discussing and approving a «minimum cultural basket» remains unresolved, which will contribute to the formation of single information and cultural space and provide guarantees for the population in obtaining cultural services and equal access to them.

Key words: culture, creativity, creative industries, cultural services, innovative technologies, innovative development, modernization of culture.

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що з кінця XX століття у світі роль культури починає розглядатися як креативна складова розвитку економічного сектору, що передбачає отримання конкретного прибутку та залучення коштів. У свою чергу, поняття «культура» починає розглядатися як ресурс змін якості та покращення життя населення. Відповідно актуальності починають набувати інноваційні технології та креативні ідеї, зокрема зі створення нових видів культурних продуктів та послуг, що сприяє економічному зростанню.

Аналіз досліджень і публікацій. Останнім часом науковці особливу увагу приділяють дослідженням трансформаційних процесів в культурі, розвитку культурних та креативних індустрій, зокрема праці О. Бойко, А. Герасимової, О. Копієвської та ін. Втім, сучасне суспільство досить динамічне, а тому є потреба у більш ґрунтовному дослідженні розвитку культурних процесів на сучасному етапі, розгляду процесу надання культурних послуг та їх потенціалу.

Метою статті є дослідження потенціалу культурних послуг в нових соціально-економічних умовах та в контексті реформи децентралізації українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільні перетворення актуалізують пошуки засобів та технологій, що забезпечують орієнтацію людини в сучасному світі. Відповідно проблеми інноваційного розвитку України саме за технологічними укладами турбують багатьох вчених, які приділяють їм особливу увагу. Наприклад, на думку Ю. Федотової, на сьогодні в Україні переважно розвинуті III та IV технологічні уклади, а їх сумарна питома

вага складає 95%, втім на V технологічний уклад лише 5%, а VI який стосується нанотехнологій, взагалі відсутній. Відповідно виникає потреба чіткого визначення напрямків інноваційного розвитку, і які саме технологічні уклади мають розвиватися в Україні [9, 123].

А тому вчені економісти пропонують три шляхи подальшого розвитку України. Перший шлях стратегічного розвитку технологічних укладів передбачає випереджаючий перехід до технологій сьомого технологічного укладу. Наприклад, Ю. Федотова вважає, що Україна може та має формувати вже сьогодні фундамент для переходу до сьомого технологічного укладу, так як прогнозується, що людська свідомість стане такою самою продуктивною силою, якою у свій час стала наука, а такі технології називають когнітивними [9, 124].

Другий шлях стратегічного розвитку технологічних укладів передбачає перевагу розвитку сфери послуг та інформаційних технологій, тобто пріоритетний розвиток шостого технологічного укладу. Науковці вважають за необхідне зосередитися на інтенсивному розвитку саме сфери послуг, тобто нематеріальному виробництві.

Третій шлях стратегічного розвитку технологічних укладів передбачає послідовний інноваційний розвиток, відповідно на сучасному етапі слід розширювати технології п'ятого технологічного укладу. Україна має розвивати потужну промислову базу, так як тільки тоді можна ефективно використовувати інформаційні технології. Передумовою розвитку сфери послуг є успішно працюючі промисловість, сільське господарство та будівництво, а також високі доходи населення, яких вона повинна обслуговувати [9, 125].

Україна відстає від розвинутих країн на цілу технологічну епоху, а тому найбільш прийнятним для України, на думку Ю. Федотової, шлях поступового зростання, а саме розвиток на сучасному етапі п'ятого технологічного укладу [9, 126].

Проте слід враховувати і дослідження, які показують, що культура у вигляді ціннісних установок, переконань здійснює значний вплив на соціально-економічний розвиток країн. В епоху глобалізації культура стає «рятівним колом», яке здатне вивести суспільство з економічного та соціального застою [1,7].

Втім, на думку Є. Нищука, то із здобуттям незалежності Україна зіткнулась з величезними труднощами та проблемами в культурній політиці. Країна опинилась в ціннісній дезорієнтації суспільства, яке до сьогодні має переважно радянську інституційну інфраструктуру, корупцію, що отруює суспільство, та нестабільні економічні умови, а погіршення ситуації відбувається завдяки наявних етнічних, лінгвістичних, територіальних та демографічних проблем, зокрема відсутності єдиного культурного простору із рівним доступом до мистецьких надбань та культурних послуг [7].

Також домінуючий вплив «єдиної глобальної культурної системи», на думку Р. Байтасової, вносить, як правило, значні зміни в спосіб життя і поведінку населення тих країн, які стають об'єктом цього впливу, відповідно спостерігається навіть наростання соціальної напруженості в цих країнах як результат прозахідної культурної політики, яка призводить до ігнорування власної національно-культурної ідентичності [2, 17].

Як наслідок, сучасна вітчизняна реальність, на думку О. Копієвської, характеризується рядом проблемних питань, які спричинили певне зниження споживчої вартості вітчизняних культурних товарів і послуг [4, 207].

А тому ще в Плані пріоритетних дій уряду на 2017 рік містилось положення про розробку «культурного кошика», затвердження якого сприяло б забезпеченню соціальних гарантій населення України на отримання і рівний доступ до базового набору культурних послуг на безоплатній основі. Тобто Кабінет Міністрів ще у 2017 році узяв на себе зобов'язання затвердити «мінімальний культурний кошик» українця, а питання культурного мінімуму для України частково обумовлене і споживчим кошиком, який уряд

востаннє переглядав у жовтні 2016 року. Згідно з ним, щороку українці повинні мати можливість купувати півдюжини книг, а також шість разів за рік відвідати заклади культури, а саме кінотеатри, музеї, клуби, зоопарки, філармонії.

Також в рамках децентралізації Міністерство культури та інформаційної політики України свого часу перейнялося тим, щоб на рівні громад українці отримували професійні послуги в закладах культури, а саме бібліотеках, музеях, театрах. Відповідно головними напрямками стали:

- театри – оновити репертуари українських театрів;
- бібліотеки – зберегти бібліотеки на місцях;
- художня освіта – збереження художніх та музичних шкіл.

Було заплановано до липня 2017 року затвердити «кошик» мінімальних культурних потреб, тобто кошик встановить мінімум культурних послуг, який українцям у будь-якому випадку буде надаватися [3].

Проте експерти засумнівалися в життєздатності ініціативи Міністерства культури. А тому у липні 2019 році Міністерство культури України проводило опитування громадської думки щодо вивчення побажань населення стосовно змісту мінімального стандарту забезпечення громадян культурними послугами. Відповідно в ході підготовки проекту постанови з 8 липня по 22 липня 2019 року з використанням Google-форми було запущено онлайн-опитування громадської думки щодо сутності культурних прав людини, бажаного змісту мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами та доцільності його впровадження [6].

Між тим, на сучасному етапі розвитку суспільства світова спільнота вважає, що за креативними індустріями є майбутнє, оскільки сприяють створенню нових інноваційних ринків. Наприклад, С. Фоменко зазначила, що в середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду України до 2020 року культура розглядалася саме в контексті сталого економічного розвитку, що неможливо без розвитку людського капіталу, на примноження якого культура має прямий вплив [5].

Також С. Фоменко навела окремі приклади консолідації зусиль окремих міністерств у контексті розвитку креативних індустрій, а саме:

– співпраця з Міністерством освіти і науки у розвитку мистецької освіти, яка передбачала набуття навичок, які згодом формуватимуть як висококваліфікованих фахівців у галузі культури, так і аудиторію, яка зможе оцінити культурну, економічну складову розвитку;

– співпраця з Міністерством економічного розвитку і торгівлі, яка спрямована на визначення ролі креативності в Експортній стратегії на 2017-2021 роки;

– співпраця з Міністерством фінансів передбачала перехід на трирічне бюджетування, що дало змогу Міністерству культури більш ефективно підтримувати культурні ініціативи, сприяти підвищенню конкуренції та якості послуг, що надаються в галузі;

– співпраця з Міністерством регіонального розвитку спрямована на ревіталізацію об'єктів первинної культурної (клубної) інфраструктури [5].

І хоча більшість малих міст України характеризуються низьким рівнем соціально-економічного розвитку, є депресивними, з низьким рівнем ділової активності, проте володіють значним туристично-рекреаційним, культурно-історичним і природним потенціалом, відповідно першочерговим завданням стає розробка власної стратегії розвитку в нових соціально-економічних умовах. Наприклад, по всьому світі є дієві приклади міст, які за основу свого розвитку взяли культурний ресурс. Відоме портове місто Більбао, яке інвестувало в мистецтво, тим самим стало процвітаючим фінансовим і туристичним центром, а його досвід вивчають архітектори і містобудівники в усьому світі.

У рамках реформи децентралізації виникла можливість ревіталізації об'єктів первинної культурної (клубної) інфраструктури. Відповідно, в громадах виникла потреба у створенні єдиного освітнього та культурно-спортивного простору, тим самим, формат «Народного дому», «Будинку культури», «клубу» як культурного хабу, повинен бути вбудований у освітній простір та інфраструктуру громади, що сприятиме відродженню та вкоріненню культурних цінностей, традицій, задоволенню культурних потреб громади [8].

Наприклад, нині ОТГ намагаються створити інтерактивні публічні простори нового покоління, тим самим перетворюючи старі сільські клуби з бібліотеками на сучасні центри мультимедійних послуг, відповідно

розробляють проекти для отримання грантів на їх реалізацію.

Як правило, ревіталізація означає перетворення неефективних виробничих будівель у об'єкти культури. Наприклад, в Європі та США мода на ревіталізацію почалася в 90-х роках, втім ця тенденція в Україну прийшла не так давно і все ще є справою рук іноземців чи виключно сміливих бізнесменів.

Цікавими прикладами перетворення колишніх заводів на креативні хаби є «Арт-завод Платформа», «UNIT.City», «Арт-завод «Механіка», «Lem Station» та «!FESTrepublic».

«Арт-завод Платформа» виник на території Дарницького шовкового комбінату, нині там проводяться музичні та гастрономічні фестивалі, благодійні акції, також є зони для коворкінгу та творчих майстерень. Плани на майбутнє включають облаштування бізнес-центру, такого як офіс «Google» та відкриття закладів альтернативного розвитку для дітей.

Свого часу ізраїльтянин Офер Керцнер зрозумів, що на цій ділянці може бути побудований новий Хрещатик. І хоча це околиці Києва, проте у перший рік, а саме у 2014 році, «Арт-завод Платформа» відвідало близько 100 тис. осіб, а у 2015 році вже 950 тис. [10].

Натомість «UNIT.City» виник на території Київського мотоциклетного заводу, основною метою якого було об'єднання освітніх, бізнесових, культурних, медичних, спортивних та розважальних об'єктів в одному місці. В основу було покладено ідею шеренгу, яка передбачає, що всі компанії-резиденти містечка мають доступ до цехів та лабораторій одне одного, а не просто існують по сусідству. На території парку функціонує безкоштовна школа програмування «UNIT Factor». Перші об'єкти, серед яких «UNIT Factory», бізнес-кампус, кафе та спортивний зал, були реконструйовані з будівель старого мотозаводу.

Також було засновано міжнародну премію «UNIT.CityArtPrize», конкурсним завданням якої стало перетворення 60-метрової промислової труби в центрі парку в яскравий та функціональний арт-об'єкт. У конкурсі взяли участь 158 учасників з десяти країн світу, втім вибрали проект лондонського художника Себастьяна Кайте, за задумом якого, труба стане маяком, а її прорізатиме потужний промінь світла, який буде видно майже з будь-якої точки Києва. Також в планах є ефективно облаштування ділянки

площею 25 га, на якій будуть коворкінг, дослідницькі центри і навіть житловий мікрорайон з розвинутою інфраструктурою [10].

У свою чергу, «Арт-завод «Механіка»» виник на території колишнього Харківського паровозобудівного заводу та став місцем проведення місцевих музичних, гастрономічних та мистецьких фестивалів, а команда прагне перетворити колишній завод на своєрідний центр міської культури. Також планується облаштувати творчий коворкінг, лекторій та навчальні студії.

Директорка з розвитку та PR арт-заводу «Механіка» Ю. Ліпакова зазначає, що в нашій країні мистецтво не цінується так, як за кордоном. Наприклад, сектор креативної індустрії у Великобританії зараз переживає економічний бум, але в Україні уряд потрібно постійно переконувати у необхідності постійної підтримки культури [10].

«Lem Station» зародився на території трамвайного депо у Львові, де розміщуються коворкінги, студентські кампуси, арт-майданчики, майстерні, пошта, амфітеатр, екопарк, центр розвитку дітей тощо, а керівники проекту намагаються створити у туристичному старому Львові зону розвитку креативної економіки, винахідництва та творчості.

У липні 2017 року львівська мерія оголосила інвестиційний конкурс на ревіталізацію старого депо, а єдиним учасником та переможцем стало ТОВ «Лем Стейшн». Ще до початку конкурсу компанія значно модернізувала середній ангар депо, бажаючи продемонструвати, як можна переходити від розмови до справи та успішно провела низку заходів, а саме інструментальний концерт «LvivMozArt», третій національний етап кубка України з дрон-рейсингу тощо.

«!FESTrepublic» виникла на території львівського заводу «Галичскло» і стала креативним простором, який поєднує в собі event-приміщення, навчальні студії, кафе, нічний клуб, дитячий садок, а також є офісом Холдингу емоцій «!FEST», мережі креативних проєктів та ресторанів, серед яких «Криївка», «Львівська майстерня шоколаду», «Кава шахта».

Існують і інші приклади, втім, вище розглянуті приклади показують, як культурний розвиток впливає на економічний.

Висновки. На сучасному етапі актуалізуються проблеми інноваційного

розвитку України саме за технологічними укладами. У свою чергу, в епоху глобалізації культура стає «рятивним колом», яке здатне вивести суспільство з економічного та соціального застою, а креативні індустрії сприяють створенню нових інноваційних ринків. Нині розвиток креативних індустрій є важливим завданням для багатьох країн, а креативність є ключовим моментом для суспільства, заснованого на знаннях та ефективній економіці, так як значно сприяє розвитку різних сфер життя та країни в цілому.

Між тим, в Україні реформа децентралізації розкриває для громад великі перспективи розвитку, так як більшість малих міст володіють значним туристично-рекреаційним, культурно-історичним і природним потенціалом, а тому є потреба у розробці власної стратегії розвитку в нових соціально-економічних умовах. Також реформа децентралізації посприяла ревіталізації об'єктів первинної культурної (клубної) інфраструктури, зокрема в культурні хаби, що сприяє створенню високоякісних культурних товарів та послуг для задоволення культурних потреб громади. Нині Україна має цікаві приклади перетворення колишніх промислових об'єктів на креативні хаби серед яких «Арт-завод Платформа», «UNIT.City», «Арт-завод «Механіка», «Lem Station» та «!FESTrepublic» тощо.

Втім в українському суспільстві так і залишається не вирішене питання щодо обговорення та затвердження «мінімального культурного кошика», що посприяє формуванню єдиного інформаційно-культурного простору і забезпечить гарантії для населення в питанні отримання культурних послуг та рівного доступу до них.

Література

1. Бойко О. Культурні практики як чинник зростання регіонів // Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: матеріали міжнародного симпозиуму, 6 червня. 2019 р. М-во культ. України; Нац. акад. кер. кадрів культ. і мистец. Київ: НАКККіМ, 2019. С. 7-8.
2. Байтасов Р.Р. Менеджмент в сфері культури: от теории к практике. Культурная спадчына, менеджмент, маркетинг. Іх роля ў развіцці музея: матэрыялы навукова-практычнай канферэнцыі (Мінск, 1 снежня 2009 г.). Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Мінск, 2010. С. 15-24.
3. Герасимова, А. Культурний менеджмент: хто виживе? Зеркало недели. 2017. № 46. URL: <https://zn.ua/ukr/ART/kulturniy-menedzhment-hto>

vizhive-262054_.html (дата звернення: жовтень 2020).

4. Копієвська О. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія. К. : НАКККиМ, 2014. 296 с.

5. Міжнародний форум «Креативна Україна» запропонував дороговкази для креативних та культурних індустрій в Україні. 2017. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/250363321> (дата звернення: грудень 2019).

6. Мінкульт через Інтернет опитує людей щодо мінімального культурного кошика. 2019. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1814255-minkult-cherez-internet-opituye-lyudey-schodo-minimalnogo-kulturnogo-koshika> (дата звернення: жовтень 2020).

7. Нищук Є. Культура України – основа ціннісного та економічного фундаменту держави. 2017. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=245188083 (дата звернення: серпень 2019).

8. Про культурні та креативні індустрії говорили на форумі в м. Київ. 2017. URL : <https://zdolbun.gov.ua/pro-kulturni-ta-kreatyvni-industriyi-govoryly-na-forumi-v-m-kyyiv/> (дата звернення: лютий 2020).

9. Федотова Ю. Перспективи інноваційного розвитку України: технологічні уклади // Вісник Хмельницького національного університету. 2016, № 1. С.123-126.

10. Як колишні заводи перетворюють на креативні хаби. URL : <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/from-machines-to-idea> (дата звернення: грудень 2019).

References

1. Boyko, O. (2019). Cultural practices as a factor of growth of regions. Cultural and artistic studies of the XXI century. Kyiv: NAKKKiM, 2019 [in Ukrainian].

2. Baitasov, R. R. (2010). Management in the field of culture: from theory to practice. Cultural heritage, management, marketing. Their role in the development of the museum: Proceedings Scientific-practical conference (pp. 15-24). Minsk: National Library of Belarus [in Belarus].

3. Gerasymova, A. (2017). Cultural management: who will survive? Zerkalo nedeli. № 46. Retrieved from: https://zn.ua/ukr/ART/kulturniy-menedzhment-hto-vizhive-262054_.html [in Ukrainian].

4. Kopievska, O. (2014). Transformation processes in the culture of modern Ukraine: monograph. Kyiv: NAKKKiM [in Ukrainian].

5. International Forum "Creative Ukraine" offered guidelines for creative and cultural industries in Ukraine (2017). Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/news/250363321> [in Ukrainian].

6. The Ministry of Culture surveys people on the Internet about the minimum cultural basket (2019). Retrieved from: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1814255-minkult-cherez-internet-opituye-lyudey-schodo-minimalnogo-kulturnogo-koshika> [in Ukrainian].

7. Nyschuk, E. Culture of Ukraine - the basis of value and economic foundation of the state (2017). Retrieved from: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=245188083 [in Ukrainian].

8. Cultural and creative industries were discussed at a forum in Kyiv (2017). Retrieved from: <https://zdolbun.gov.ua/pro-kulturni-ta-kreatyvni-industriyi-govoryly-na-forumi-v-m-kyyiv/> [in Ukrainian].

9. Fedotova, Iu. (2016). Prospects for innovative development of Ukraine: technological systems. Bulletin of Khmelnytsky National University. 1, 123-126 [in Ukrainian].

10. How former factories are transformed into creative hubs. Retrieved from: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/from-machines-to-idea> [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 24.02.2021
Отримано після доопрацювання 18.03.2021
Прийнято до друку 22. 03.2021*